ჰეიდარ ალიევი

აზერბაიჯანელი ხალხის საერთო ეროვნული ლიდერი

ᲜᲐᲠᲒᲘᲖ ᲠᲔᲯᲔᲑᲝᲕᲐ
ᲨᲔᲰᲚᲐ ᲙᲣᲚᲘᲔᲕᲐ
ᲖᲔᲛᲤᲘᲠᲐ ᲐᲚᲘᲔᲕᲐ

მუსიკა

ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების მე -3

კლასებისათვის მუსიკის საგნის

სახელმძღვანელო

© “Şərq-Qərb” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

გთხოვთ ამ გამოცემასთან დაკავშირებული თქვენი
შენიშვნები და წინადადებები გამოაგზავნოთ
info@eastwest.az და **derslik@edu.gov.az**
ელექტრონულ მისამართებზე. წინასწარ მადლობას
მოგახსენებთ ჩვენთან თანამშრომლობისათვის!

ŞƏRQ-QƏRB

სარჩევი

1. დღესასწაულის მუსიკა

1. მუსიკის დღე..8
2. მშვიდობის მახარობლები................10
3. ძვირფასი მასწავლებელი.................12
4. დამოუკიდებელი აზერბაიჯანი.....14

2. სიმღერების რიტმული თანხლება

5. ''ხალხი იცის, რომ შენა ხარ ჩემი''.......16
6. ''აზერბაიჯანის დროშა''............................18
7. გაუმარჯოს სამშობლოს!...........................20

3. მუსიკალური ფორმა

8. მარტივი მუსიკალური ფორმები 22
9. "მუსიკალური წრე".................................24
10. ვარიაცია..26

4. მუსიკალური შთაბეჭდილებები

11. სხვადასხვა სახეები მუსიკაში.........28
12. სადღესასწაულო განწყობა...............30
13. "ლამაზი სამშობლო"............................32
14. "ხალხი გმირებით იცნობა"...............34

5. მუსიკალური ინსტრუმენტები

15. დასარტყმელი ინსტრუმენტები.........................36
16. ჩასაბერი ინსტრუმენტები...................................38
17. სიმებიანი ინსტრუმენტები.................................40
18. სიმებიან-ჩამოსაკრავი ინსტრუმენტები........42
19. მუსიკალური ანსამბლი..44

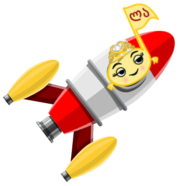

6. კინომუსიკა

20. ფილმი "რთული გზები".................................46
21. ფილმი "გარიბი ჯინების ქვეყანაში"........48
22. ფილმი "ჯადოსნური ხალათი"....................50
23. ფილმი "ციხესიმაგრის საიდუმლო".........52

7. საკონცერტო დარბაზში

24. საყვარელი სამშობლო..................54
25. აფიშა..56
26. მომზადება კონცერტისთვის......58
27. დღესასწაულის კონცერტი..........60

თამაში "მუსიკალური გზა!"..........62
მეტალოფონი..64

ძვირფასო მეგობრებო!
თქვენ უკვე მესამე კლასის მოსწავლეები ხართ და ჩვენ ძალიან ბედნიერები ვართ, რომ კვლავ შეგხვდით! თქვენ სახელმძღვანელოს მეშვეობით მუსიკის სამყაროში იმოგზაურებთ! თქვენთვის აზერბაიჯანული და სხვა ხალხების მუსიკა გაჟღერდება.

სალამური

Saz

ჩემს კითხვაზე პასუხის გაცემით თქვენ შეიტყობთ, რა ისწავლეთ გაკვეთილზე.

გაკვეთილის მთავარ კითხვას მე მოგცემთ. პასუხს დავალებების შესრულებით იპოვით.

მოქმედებების პირობითი ნიშნები:

მღერა

მოსმენა

ლექსიკონი

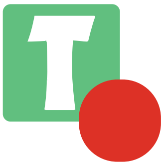
დავალება

ცეკვა

თვითშემოწმება

სახელმძღვანელოში მოცემულ QR კოდებზე მიმართვით, მიიღებთ თემასთან დაკავშირებულ მეტ საინტერესო ინფორმაციას.

სიმღერის შესრულების წესები:

სწორად იდექი.

ჩაისუნთქეთ ცხვირით, პირით ნელ-ნელა ამოისუნთქეთ.

სიმღერა გამოსახვით იმღერეთ.

შესრულებისას სიტყვები სწორად გამოთქვით.

ინტონაციას მიაქციეთ ყურადღება.

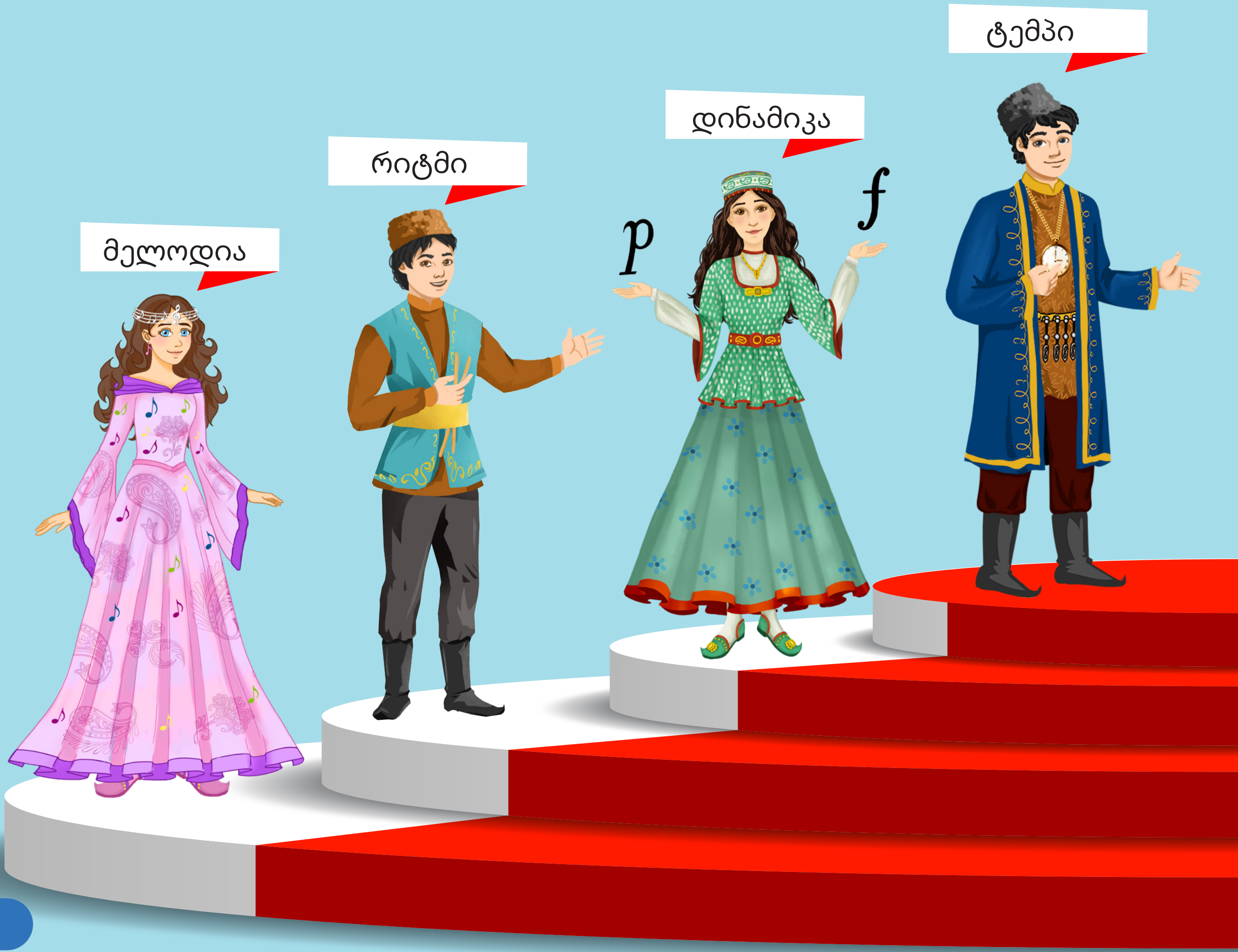

მუსიკალური ნაწარმოების მოსმენის წესები:

დასაწყისიდან დასასრულამდე ყურადღებით მოისმინეთ.

მოსმენისას სიჩუმე დაიცავით.

სიმღერის მცირე წარდგენის შედგენის წესები:

აღნიშნეთ სიმღერის და ავტორ(ებ)ის სახელი.

სიმღერის ხასიათსა და შინაარსზე დაწერეთ თქვენი აზრები.

დაამატეთ სიმღერასთან დაკავშირებული ანდაზები, სურათები და ა.შ.

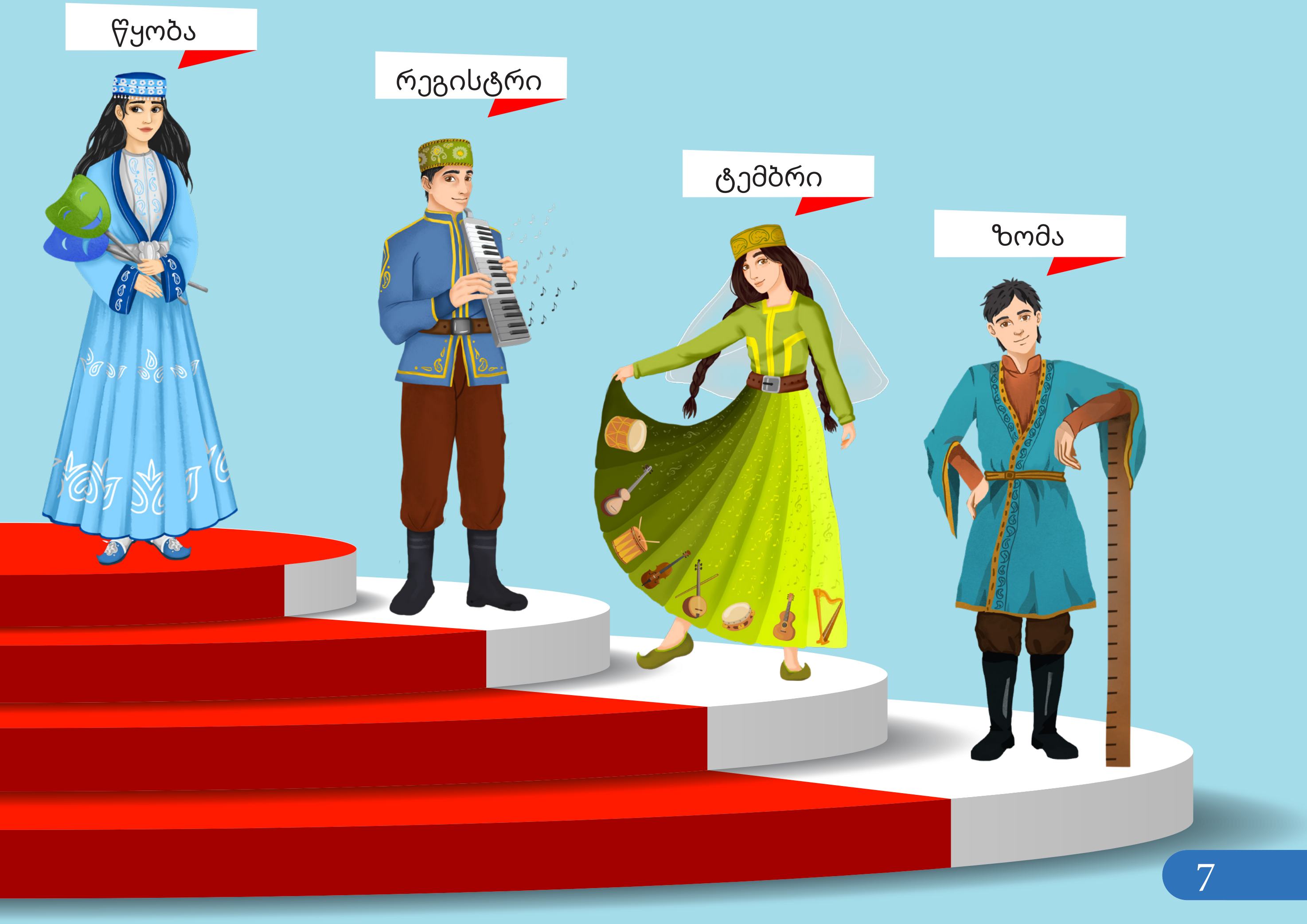

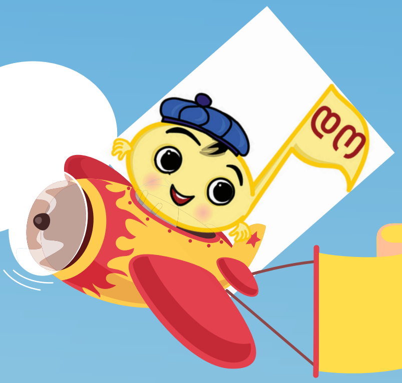

დღესასწაულებზე გაჟღერებული მუსიკალური ნაწარმოებების მელოდიები ადამიანებში მხიარულ, ბედნიერ განწყობას-სულისკვეთებას ქმნის.

1 მუსიკის დღე

გენიალური აზერბაიჯანელი კომპოზიტორის უზეირ ჰაჯიბეილის ნაწარმოებებმა ეროვნული და მსოფლიო მუსიკალური საგანძური გაამდიდრა. სექტემბერი კომპოზიტორის დაბადების დღეა. .-ყოველ წელს ამ დღეს უზეირის მუსიკის დღე ტარდება და ყველგან უზეირ ჰაჯიბეილის ნაწარმოებები სრულდება. ამ დღეს ეროვნულ მუსიკის დღესაც უწოდებენ.

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნი

მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილის, სიტყვები აჰმედ ჯავადისაა.

T1 აირჩიეთ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნის შინაარსის შესაბამისი ანდაზები.

- ყველასთვის მისი სამშობლო ძვირფასია.
- გმირობა მაჯით კი არა, გულით არის.
- შრომა ამაღლებს ადამიანს.
- მეცნიერება გონების სინათლეა.

T2 ამოხსენით "კომპოზიტორი უზეირ ჰაჯიბეილი" დასახელების კროსვორდი.

1.ერთ-ერთი სახელმწიფო სიმბოლო.
2. იგივე აკვნის სიმღერა.
3. ერთ-ერთი აზერბაიჯანული ცეკვა.
4. მუსიკალური საკრავი.
5. ბავშვის დასაძინებელი სიმღერა.
6.ეროვნული მუსიკალური ინსტრუმენტი.

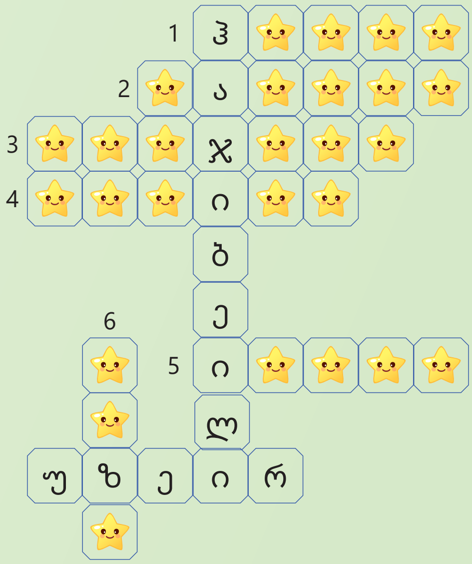

რა ემოციები განიცადეთ დღევანდელ გაკვეთილზე?

პიესა "ჯანგი"
მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილისაა.

T3 "ჯანგი" პიესა მისი ხასიათის შესაბამისად სხვაგვარად როგორ შეიძლება დასათაურდეს. მოცემული სიტყვებიდან ერთ-ერთი აირჩიეთ.

ნაზი, გმირული, სევდიანი, ღირსეული, სახუმარო

2 მშვიდობის მახარობლები

სექტემბერი მსოფლიოში საყოველთაო მშვიდობის დღედ აღინიშნება. მშვიდობა ნიშნავს სიმშვიდეს, სიწყნარეს, შექმნას.

არსებობს ისეთი სიმღერები, რომლებიც ადამიანებს მშვიდობის დაცვისაკენ მოუწოდებენ.

დაე ყოველთვის იყოს მზე,
დაე ყოველთვის იყოს ზეცა,
დაე ყოველთვის იყოს დედა
და ყოველთვის ვიყო მეც!

„დაე ყოველთვის იყოს მზე!"

მშვიდობის შესახებ სხვადასხვა ხალხების კომპოზიტორებმა დაწერეს სიმღერები. ერთ-ერთი მათგანია არკადი ოსტროვსკის მუსიკისა და ლევ ოშანინის სიტყვების სიმღერა "დაე ყოველთვის იყოს მზე!"სიმღერაში ბავშვი მოუწოდებს ადამიანებს მშვიდობისაკენ. "დაე ყოველთვის იყოს მზე!" სიმღერის მუსიკაში იგრძნობა სიმშვიდის, აღელვების, ბოლოს კი გადამწყვეტი და რწმენის ინტონაციები.

"დაე ყოველთვის იყოს მზე!"
მუსიკა არკადი ოსტროვსკის,
სიტყვები ლევ ოშანინისა.

მოცემული სქემის საფუძველზე მოამზადეთ"დაე ყოველთვის იყოს მზე!'' სიმღერის პრეზენტაცია.

"მტრედები ვართ ჩვენ!" სიმღერის შესრულებისას მონიშნულ მარცვლებზე ტაში დაუკარით.

T 2 აირჩიეთ "მტრედები ვართ ჩვენ!" სიმღერის შინაარსის შესაბამისი სურათები.

– *ტაშის დაკვრა*

I სტროფი

Göyərçinik biz,
Sülhdür adımız.
Göyə uçmağa, uçmağa
Var qanadımız, uçmağa.
Göyə uçmağa
Var qanadımız!

II სტროფი

Sülhdür nəğməmiz,
Körpə quşuq biz.
Sülhü dünyaya, dünyaya
Bağışlarıq biz, dünyaya.
Sülhü dünyaya
Bağışlarıq biz!

III სტროფი

Qəlbimiz gülşən,
Günlərimiz şən.
Bizi bəxtəvər, bəxtəvər
Yaşadır Vətən, bəxtəvər.
Bizi bəxtəvər
Yaşadır Vətən!!!

T 3 აირჩიეთ "მტრედები ვართ ჩვენ!" სიმღერის შინაარსის შესაბამისი სურათები.

3 ძვირფასო მასწავლებელო

ოქტომბერი მასწავლებელთა საერთაშორისო დღეა. ჩვენს ცოდნისა და განათლებას აყალიბებენ ჩვენი მასწავლებლები. მასწავლებლები ჩვენი ერისათვის ღირსეული მოქალაქეების აღზრდის საქმეში ძალისხმევას არ იშურებენ.

“სკოლის მოსწავლეები”
მუსიკა მუსა მირზიევის,
სიტყვები ჰიკმეთ ზიასია.

T 1 ქვემოთ მოცემული წესების მიხედვით "სკოლის მოსწავლეები" სიმღერის შესახებ მოამზადეთ პრეზენტაცია.

ნიმუშისთვის:

1. უზეირ ჰაჯიბეილი
2. გამოჩენილი, პატრიოტი
3. აკომპანირებს, შთააგონებს, არწმუნებს.
4. ჩვენ გვიყვარს მისი მუსიკა.
5. გენიალური

პირველი სტრიქონი (1 სიტყვა ან სიტყვათშეთანხმება) – თემა
მეორე სტრიქონი (2 სიტყვა) – თემასთან დაკავშირებული ნიშნები და თვისებები
მესამე სტრიქონი (3 სიტყვა) – თემასთან დაკავშირებული მოქმედება
მეოთხე სტრიქონი (4 სიტყვა) – თემისადმი პირადი დამოკიდებულება
მეხუთე სტრიქონი (1 სიტყვა) – თემის არსი

"მასწავლებელი"
მუსიკა ნაილე მირმამედლის, სიტყვები ზივერ აღაევასია.

I სტროფი
Üç anam var bu dünyada əzəldən:
Biri Vətən, biri anam, biri sən.
Müəllimim, sən gözəldən gözəlsən,
Göylərdəki ulduzlardan birisən.

II სტროფი
Sən əzizsən, mehribansan, ulusan,
Sən canımsan, gözlərimin nurusan.
Gələcəyə gedən ömür yolumsan,
Könlümüzü, ruhumuzu qoru sən!

T 2 "მასწავლებელი" სიმღერის შესრულებისას იდირიჟორეთ მისი ზომის შესაბამისად.

დირიჟორობის სქემა

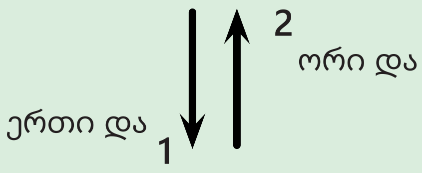

4 DƏRS

დამოუკიდებელი აზერბაიჯანი

18 ოქტომბერი აზერბაიჯანში დამოუკიდებლობის აღდგენის დღეა. დამოუკიდებელ სახელმწიფოში ცხოვრება და შექმნა ბედნიერებაა! აზერბაიჯანელმა პოეტებმა და კომპოზიტორებმა ამ ბედნიერებას, სამშობლოს სიყვარულს უმღერეს საკუთარ ნაწარმოებებში.

"ლამაზი სამშობლო"
მუსიკა ნაილე მირმამედლის, სიტყვები სუბჰანე ნეჯიგიზისაა.

მოამზადეთ "ლამაზი სამშობლოს"სიმღერის წერილობითი პრეზენტაცია.

ხარიბულბული
მუსიკალური ფესტივალი
შუშა, აზერბაიჯანი 2021

"ჩემი აზერბაიჯანი"
მუსიკა რაუფ ჰაჯიევის,
სიტყვები ენვერ
ელიბეილისაა.

I სტროფი
Özün kimi vüqarlıdır uca dağların,
Hüsnünə bir yaraşıqdır yaşıl bağların,
Bizimlə bir başlamışdır gözəl çağların.

მისამღერი:
Yurdum, yuvam, məskənimsən, Azərbaycanım!
Anam, doğma vətənimsən, Azərbaycanım!

II სტროფი
El bilir ki, tükənməyən sərvətin vardır,
Sinən üstü ağ pambıqlı gen tarlalardır,
Buruqların göy Xəzərdə qatar-qatardır.

მისამღერი.

კიდევ რომელი სიმღერისთვის მოამზადებდით პრეზენტაციას?

T 2 სიმღერის "ჩემი აზერბაიჯანი" შესრულებისას ისდირიჟორეთ მისი ზომის შესაბამისად ("ერთი და", "ორი და").

T 3 მოამზადეთ სიმღერის "ჩემი აზერბაიჯანი" ზეპირი წარდგენა.

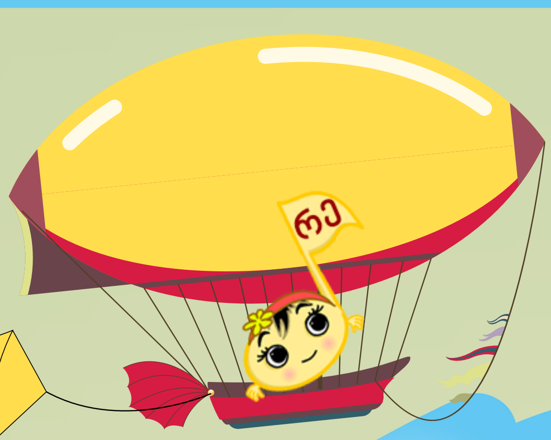

რიტმული თანხლება ხელს უწყობს მუსიკალური ნაწარმოების შინაარსისა და ხასიათის შესახებ წარმოდგენის ჩამოყალიბებას.

5 “ხალხმა იცის, რომ შენა ხარ ჩემი”

ყოველ მუსიკალურ ნაწარმოებს განსაზღვრული რიტმი აქვს. “ხალხმა იცის, რომ შენა ხარ ჩემი” რიტმის სწორად გადმოსაცემად სხვადასხვა მეთოდი გამოიყენება. ერთ-ერთი მათგანია რიტმული თანხლება. რიტმული თანხლების დროს მუსიკალური ნაწარმოების ხასიათი მხედველობაში მიიღება.

“აზერბაიჯანი”აშუღური სიმღერა.
სიტყვები სამედ ვურღუნისაა.

I სტროფი

Çox keçmişəm bu dağlardan,
Durna gözlü bulaqlardan.
Ayrılarmı könül candan?!
Azərbaycan, Azərbaycan!

▬ - *ტაშის დაკვრა*

მისამღერი:

Yaşa, yaşa, Azərbaycan!
Ay anam, Azərbaycan!

T 1 აშუღური სიმღერის “აზერბაიჯანი” შესრულებისას მონიშნულ მარცვლებზე ტაში დაუკარით.

II სტროფი

Dağlarının başı qardır,
Ağ örpəyin buludlardır.
Oğlun, qızın bəxtiyardır,
Azərbaycan, Azərbaycan!

მისამღერი.

III სტროფი

El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimsən.
Demək, doğma Vətənimsən,
Azərbaycan, Azərbaycan!

მისამღერი.

"სიმღერა და ცეკვა"
მუსიკა ჯაჰანგირ ჯაჰანგიროვის, სიტყვები მირმეჰდი სეიდზადესია.

სქემის მიხედვით "სიმღერა და ცეკვა" სიმღერის რიტმი აჩვენეთ საცეკვაო მოძრაობებით და ტაშის დაკვრით.

ნიმუშისთვის:

Ölkə-	mizin	bizik	bəxti-	yar nəs-	li
Oyna-	yırıq	həvəs-	li	həvəs-	li

6 “აზერბაიჯანის დროშა”

სიმღერა-მარშები, როგორც წესი, რიტმული თანხლებით სრულდება. რიტმული თანხლება სიმღერა-მარშების ზუსტი რიტმის საჩვენებლად ეხმარება.

“აზერბაიჯანის დროშა”
მუსიკა ნაილე მირმამედლის,
სიტყვები ვუგარ აჰმედისაა.

I სტროფი

Ən əziz, ən müqəddəsdir,
Yenilməzdir türk bayrağı!
Dalğalandı, nəfəs kəsdi,
Yağı salar türk bayrağı!

T1 “აზერბაიჯანის დროშის” სიმღერის შესრულებისას ადგილზე იარეთ.

მისამღერი:

Üç rəngli bir röyası var,
Dünyada türk dünyası var!
Milli himni, havası var
Azərbaycan bayrağının!
Yüksəlib enməz, alovu sönməz,
Savaşda geri dönməz Azərbaycan bayrağı!

“გამარჯვების სიმღერა”
მუსიკა აბას სოლთანოღლუსი,.
სიტყვები ბაბა ვაზიროღლუსია.

T 2 “გამარჯვების სიმღერის” რიტმის შესაბამისად ტაში დაუკარით.

T 3 მოცემული სიმღერების შედარებისთვის შეავსეთ ცხრილი.

სიმღერის სახელწოდება	სიმღერის ხასიათი	რიტმული თანხლების ტიპი	განცდები
“აზერბაიჯანის დროშა”	⭐ ⭐ ⭐	⭐ ⭐ ⭐	⭐ ⭐ ⭐
“გამარჯვების სიმღერა”	⭐ ⭐ ⭐	⭐ ⭐ ⭐	⭐ ⭐ ⭐

II სტროფი
Ulu Öndər yadigarı,
Azadlığa etibarlı,
Qəhrəmanlıq misraları
Səndə yaşar, türk bayrağı!

მისამღერი.

ბოლოსათვის:
Yüksəlib enməz, alovu sönməz,
Savaşda geri dönməz Azərbaycan bayrağı!

7 გაუმარჯოს სამშობლოს!

არსებობს ისეთი სიმღერები, რომლებიც სამშობლოს გმირი ვაჟებისა და ასულების, მათი გმირობის შესახებ მოგვითხრობს.ეს სიმღერები სამხედრო აღლუმებზე, მარშებზე, სვლით მეცადინეობებზე და ა.შ. სრულდება. წინ მსვლელობით ან საკრავი ინსტრუმენტებზე დაკვრით ამ სიმღერებისთვის რიტმული თანხლების შექმნა შეიძლება.

“სამხედრო მარში”
მუსიკა ჯავანშირ კულიევის, სიტყვები ალი ქამინისაა.

I სტროფი
Vətən məni yetişdirib
Bu ellərə yolladı.
Bu torpağa qurban deyib
Allaha ismarladı.
“Boş oturma, çalış, – dedi,
Xidmət eylə vətənə.
Südüm sənə halal olmaz,
Sən baş əysən düşmənə”.

მისამღერი:
Marş irəli, hey!
Marş irəli!
Azərbaycan əsgəri!
Dönməz geri, hey,
Dönməz geri!
Azərbaycan əsgəri!

II სტროფი
Yastığımız Vətən daşı,
Yorğanımız qar olsun.
Biz bu yoldan dönər olsaq,
Namus bizə ar olsun!
Nə gözəldir ölmək bizə
Sevimli Vətən üçün.
Yanar ürək yurd eşqilə
Daima için-için.

მისამღერი

T 1 “სამხედრო მარშის”სიმღერის შესრულებისას ადგილზე იარეთ.

T2 "სამხედრო მარშის" მისამღერს დასარტყმელი მუსიკალური ინსტრუმენტებით მიაწოდეთ რიტმული თანხლება.

მეოთხედი პაუზა	𝄽
მერვედი პაუზა	𝄾

	Marş	irə-	li!	Hey𝄾	Marş	irə-	li!	𝄽
	𝄾 A-	zərbay-	can	əsgə-	ri!𝄾	𝄽	𝄽	𝄽
	Dön-	məz ge-	ri	Hey𝄾	Dön-	məz ge-	ri	𝄽
	𝄾 A-	zərbay-	can	əsgə-	ri!𝄾	𝄽	𝄽	𝄽
დასარტყამ დოლზე დარტყმა								
ნაღარაზე დარტყმა								
ზარის შენჯღრევა								

სიმღერების რიტმული თანხლების შესახებ ახალი რა ისწავლეთ?

"-"გამარჯვების სიმღერა"
მუსიკა აბას სოლთანოღლუსა, სიტყვები ბაბა ვეზიროღლუსია.

T3 "გამარჯვების სიმღერას" მისი რიტმის შესაბამისად დასარტყამი მუსიკალური ინსტრუმენტებით მიაწოდეთ რიტმული თანხლება.

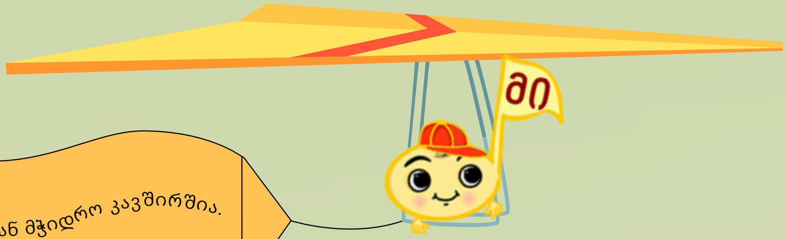

მუსიკალური ნაწარმოების ფორმა მის შინაარსთან მჭიდრო კავშირშია.

8 მარტივი მუსიკალური ფორმები

ერთი და იგივე განწყობა-სულისკვეთების გადმოცემა შესაძლებელია სხვადასხვა ფორმის მუსიკალურ ნაწარმოებებში. შინაარსის მიხედვით მუსიკალური ნაწარმოებები იწერება 1, 2, 3 ნაწილიანი და სხვა ფორმებით. 1 ნაწილიან მუსიკალურ ფორმაში (პირობითად "A" ასოთი აღნიშნავენ) დაწერილი ნაწარმოები ერთი ხასიათის და განწყობა-სულისკვეთებისაა. 2 ნაწილიან მუსიკალურ ფორმაში (პირობითად "A-B" ასოებით აღნიშნავენ) დაწერილი ნაწარმოების II ნაწილი ხასიათითა და განწყობა-სულისკვეთებით I ნაწილისგან განსხვავდება. 3 ნაწილიან მუსიკალურ ფორმაში (პირობითად "A-B-A" ასოებით აღნიშნავენ) დაწერილი ნაწარმოების I და III ნაწილები, ძირითადად, ერთი ხასიათის და განწყობა-სულისკვეთებისაა. II ნაწილი კი მათგან განსხვავებულია.

1 ნაწილიანი მუსიკალური ფორმის სქემა

A

2 ნაწილიანი მუსიკალური ფორმის სქემა

A B

3 ნაწილიანი მუსიკალური ფორმის სქემა

A B A

"მატარებელი"
მუსიკა ფიქრეთ ამიროვის, სიტყვები ზეინალ ჯაბბარზადესია.

“ნავში”
მუსიკა საიდ რუსტამოვის, სიტყვები მირმეჰდი სეიდზადესია.

I სტროფი
Şəfəq yanır səhər erkən,
Qayıq çıxıb göy dənizə.
Qanadlanıb, açıb yelkən,
Gəzir suda üzə-üzə.

მისამღერი:
Seyrə çıxaq göy dənizə,
Gəzək suda üzə-üzə.

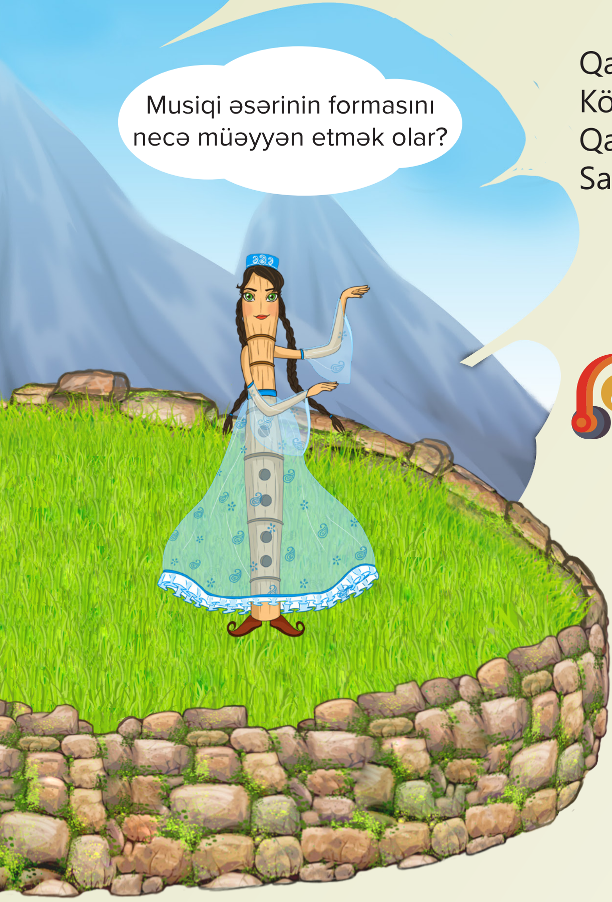

II სტროფი
Qayıq yarır dalğaları,
Köpüklənən sular daşır.
Qayıq gəlir bizə sarı,
Sahillərə yaxınlaşır.
მისამღერი:

III სტროფი
Bu qayıqda gəzirik biz,
Seyr edirik göy Xəzəri.
Gözəl keçir gəzintimiz,
Qayığımız dönür geri.
მისამღერი:

-“ხის ჯარისკაცების მარში” პიესა
მუსიკა პეტრე ჩაიკოვსკისაა.

T 1 განსაზღვრეთ მუსიკალური ნაწარმოებების ნაწილების წყობა და ცხრილში ჩაიწერეთ.

– მაჟორი – მინორი

ნაწარმოების სახელი	ფორმა	ნაწილები		
		A	B	A
“მატარებელი”	1 ნაწილიანი	⭐		
“ნავით”	2 ნაწილიანი	⭐	⭐	⭐
“ხის ჯარისკაცების მარში”	3 ნაწილიანი	⭐	⭐	

9 "მუსიკალური წრე"

რონდოს მუსიკალური ფორმის სქემა

A	B	A	C	A
მისამღერი	I ეპიზოდი,	მისამღერი	II ეპიზოდი	მისამღერი

მუსიკალური ნაწარმოებები სხვადასხვა ფორმით იწერება. ასეთი ფორმებიდან ერთ-ერთია რონდო. ეს ფორმა შედგება მისამღერისა და ეპიზოდებისგან. მისამღერი არის მუსიკალური ნაწყვეტი, რომელსაც ერთი ხასიათი და განწყობა-სულისკვეთება აქვს. ის მინიმუმ სამჯერ მეორდება. ეპიზოდები კი ერთმანეთისგან განსხვავებული სხვადასხვა მუსიკალური ნაწყვეტებია.

'მუსიკალური წრის" თამაშის წესები:
4 ჯგუფად გაიყავით: "კოლალი", "კურდღელი", "მგელი"და "დათვი". თქვენი ჯგუფის სახელის შესაბამისი ნიღბები გამოიყენეთ. წრეში დადექით: "კოლალის" ჯგუფის 1-ლი წევრი – "კურდღლის" ჯგუფი – "კოლალის" ჯგუფის მე-2 წევრი – "მგლის"ჯგუფი – "კოლალის" ჯგუფის მე-3 წევრი – "დათვის" ჯგუფი. როდესაც მუსიკა ისმის, მის განმეორებად ნაწილში ერთმა "კოლალმა" ადგილზე იაროს. განუმეორებად მუსიკალური ნაწყვეტებში კი ჯგუფებმა მონაცვლეობით შეასრულონ საკუთარი მოძრაობები. თამაში დასრულდეს პირველი "კოლალის" განმეორებითი სვლით. ზოგჯერ მუსიკალურ ნაწარმოებში სახე რამდენჯერმე მეორდება.

პიესა "მთიბავები" მუსიკა ფრანსუა კუპერენისაა.

T 1 თამაში"მუსიკალური წრე"მთიბვების" პიესის თანხლებით ითამაშეთ.

*(**A –** "სკოლის მოსწავლეები" სიმღერის ერთ-ერთი სტროფი)*

Yaradırıq, qururuq biz,
İldən-ilə boy atırıq.
Xoşbəxt günlər diyarında
Arzumuza tez çatırıq.

*(**B –** "ვიყოთ სამშობლოს ერთგულნი" სიმღერის ერთი სტროფი)*

Sevək işi, zəhməti,
Ağ günlərə yol olsun.
Əkək, quraq, yaradaq,
Sərvətimiz bol olsun.

(C – "გამარჯვებულთა სიმღერის" ერთი სტროფი)

Bu mahnıyla, uşaqlar, ay uşaqlar,
Dərs oxuyub, boy atırıq bəxtiyar!
Qoy, deyirik, bilsin yaxın-uzaqlar,
Qaliblərin mahnısıdır bu mahnı.

T 2 მოცემული მუსიკალური ნაწყვეტებიდან(A, B, C) გამოყენებით რონდოს ფორმაში შექმენით "სიმღერების გვირგვინის" მუსიკალური ნიმუში.

T 3 "სიმღერების გვირგვინის" ნაწილები შეასრულეთ მისი წყობის ("მაჟორი", "მინორი") შესაბამისად.

10 ვარიაცია

ვარიაციის მუსიკალური ფორმის სქემა

არსებობს ისეთი მუსიკალური ნაწარმოებები, რომელთა ძირითადი თემაც რამდენჯერმე იცვლება. ეს ნაწარმოებები ვარიაციის მუსიკალურ ფორმაშია. ვარიაციის მუსიკალური ფორმა შედგება რამდენიმე მუსიკალური ნაწყვეტისგან: ძირითადი თემისა და მის ვარიანტებს ასახავს.

ვარიაცია – ვარიანტი, ცვლილება

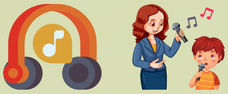

„მწყემსის სიმღერა"
ფრანგული ხალხური სიმღერა

I სტროფი
Mahnının səsi gəlir –
Çoban sürü gətirir.
Günəş çıxanda göyə
Götürür çoban kökə.
Tu-ru, tu-ru, tu-ru-ru,
Lap sübhdən çıxır sürü.

II სტროფი
Çəməndə şeh quruyur,
Quşlar nəğmə oxuyur.
Otu günəş boyayır,
Çoban tütəkdə çalır.
Tu-ru, tu-ru, ta-ra-ra,
Tez gedək biz otlağa!

„მწყემსის სიმღერის" გახმოვანებისას მისი მელოდია იმღერეთ „ლა" და „ლი" მარცვლებით.

T 2 "მწყემსის სიმღერის" მელოდიის ჟღერადობისას მოძრაობებით აჩვენეთ სხვადასხვა ხასიათის მწყემსის სახეები.

"ფრანგული ხალხური სიმღერის თემაზე12 ვარიაცია" ნაწარმოებიდან ძირითადი თემა და სამი ვარიაცია მუსიკა ვოლფგანგ ამადეუ მოცარტისაა.

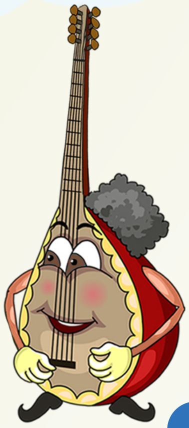

T 3 "ფრანგული ხალხური სიმღერის თემაზე 12 ვარიაციის" ძირითად თემაში არსებული ცვლილებები ჩაიწერეთ ცხრილში.

	მელოდია	ტემპი	წყობა
I ვარიაცია	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐
II ვარიაცია	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐
III ვარიაცია	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐	⭐⭐⭐

სხვადასხვა შინაარსის მუსიკალურ ნაწარმოებთა მოსმენისას ან შესრულებისას ჩვენი მუსიკალური შთაბეჭდილებები მდიდრდება.

11 სხვადასხვა სახეები მუსიკაში

როგორც ადამიანის გრძნობები და აზრები, მოძრაობები, ცხოვრებისეული მოვლენები და ბუნების ხედები სხვადასხვაა, ისე მუსიკაშიც სახეები სხვადასხვაა. ამ სახეების შექმნისას კომპოზიტორი იყენებს მუსიკალური გამსახვის საშუალებებს. მუსიკალური სახის განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება ის მუსიკალური გამომსახველობის საშუალებები და რისი მოწოდებაც სურს კომპოზიტორს ჩვენთვის (იდეა).

"თოვლის პაპა"
მუსიკა საიდ რუსტამოვის,
სიტყვები მირმეჰდი სეიდზადესია.

I სტროფი
Keçdi dəniz, aşdı dağ,
Gəldi bizə bir qonaq.
Saçları qardan dümağ, hey, hey!
Söylədik alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

მისამღერი:
Ay sənə alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

II სტროფი
Çöldə çıxıb qar dizə,
Yolka qonaqdır bizə.
Nəğmə deyib üz-üzə, hey, hey!
Söylədik alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

მისამღერი.

T 1 სიმღერის შესრულებისას თოვლის პაპის სახე გამოსახეთ მოძრაობებით.

“გეშანგი”
აზერბაიჯანული
ხალხური ცეკვა

T 2

“Şaxta baba” və “Qəşəngi” musiqi nümunələrinin obrazlarına uyğun şəkilləri seçin.

მუსიკალური
სახის შესახებ რა
ისწავლეთ ახალი?

T 3

სახე განსაზღვრეთ და ცეკვა “გეშანგი” შეასრულეთ მისი ტემპის შესაბამისად.

ცეკვის ელემენტების სქემა

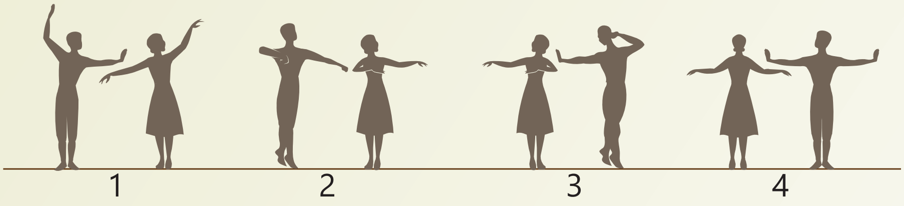

12 სადღესასწაულო განწყობა

დღესასწაულები ადამიანში სხვადასხვა ემოციას იწვევს. დღესასწაულებზე, თითქმის ყველა მონაწილეობს: ვიღაცა უკრავს-მღერის, ვიღაცა ცეკვავს, ვიღაც კი მხოლოდ მუსიკას უსმენს. ადამიანები დღესასწაულებზე უპირატესობას უფრო მხიარულ, მოძრავ, რიტმულ მუსიკას ანიჭებენ.

“ ჩემი აზერბაიჯანი”
მუსიკა რაუფ ჰაჯიევის,
სიტყვები ენვერ
ელიბეილისაა.

T 1 “ჩემი აზერბაიჯანი” სიმღერაზე თქვენი აზრები ჩაწერეთ მოცემულ ცხრილში.

სიმღერაში სასიამოვნო გავლენის მომხდენი სიტყვები ან აზრები	არჩევანის დასაბუთება

“თოვლის პაპა”
მუსიკა საიდ რუსტამოვის,
სიტყვები მირმეჰდი
სეიდზადესია.

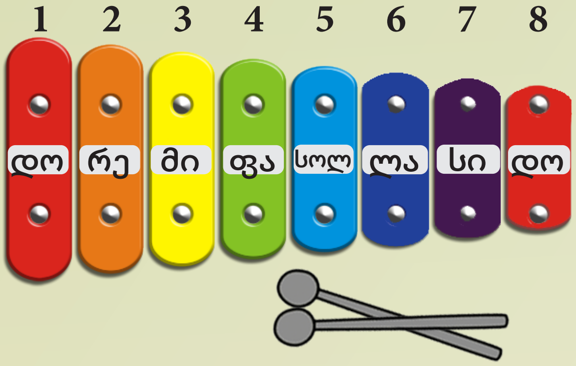

T 2 მეტალოფონის 1-ელ და მე-5 ფირფიტაზე დაკვრით “თოვლის პაპის” სიმღერა შეასრულეთ მისი ტემპის შესაბამისად.

“გეშანგი” აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა

3 აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა “გეშანგი”შეასრულეთ მისი ტემპის შესაბამისად.

13 “ლამაზი სამშობლო”

მუსიკალური ნაწარმოების მელოდიურ ხაზის შემქმნელი ხმები, ერთსა და იმავე ან განსხვავებული ხმის სიმაღლეზეა მოთავსებული. მუსიკაში ორ ბგერას ხმას შორის არსებულ მანძილს ინტერვალი ეწოდება.

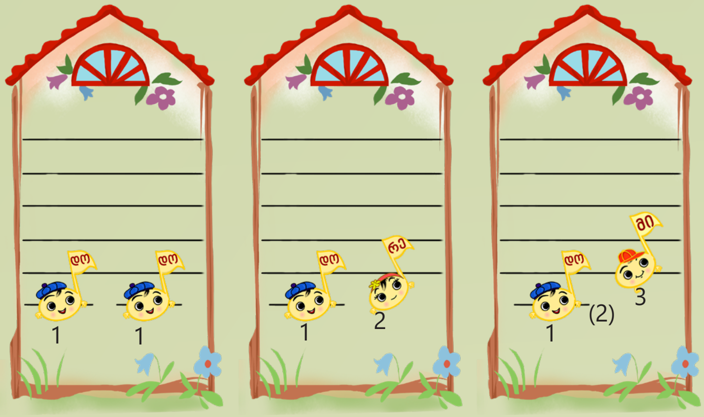

პრიმა (1) სეკუნდა (2) ტერცია (3)

მელოდიის მოძრაობის სქემები (პირველადი ინტონაცია)

სიმღერა “სპორტი”

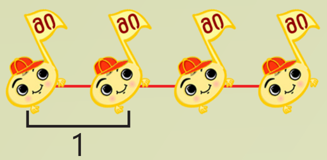

სიმღერა “მატარებელი”

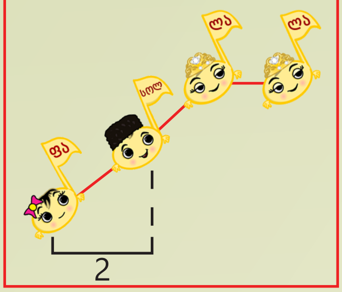

სიმღერა “კარგად დაჯექი, კარგად

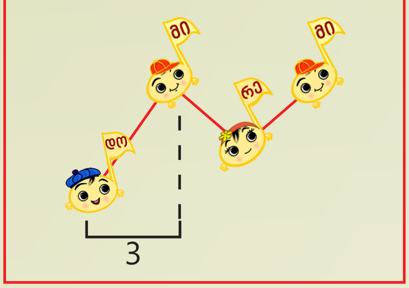

„ლამაზი სამშობლო“
მუსიკა ნაილე მირმამედლის,
სიტყვები სუბჰანე
ნეჯიგიზისაა.

წითლად დაწერილი მარცვალი ინტერვალის პირველი ბგერაა.
ლურჯად დაწერილი მარცვალი ინტერვალის მეორე ბგერაა.

1 – პრიმა
2 – სეკუნდა
3 – ტერცია

I სტროფი

1 Vətənimin mərd oğulları, → (sol sol)
Üçrəngli bayraq bizimdir!
Azad, məğrur görünən
Bu gözəl Vətən bizimdir!

მისამღერი:

2 Görünən uca dağları, → (fa sol)
Coşan-daşan mavi Xəzəri,
Qara qızıl, ağ qızılı,
Bu gözəl Vətən bizimdir!
3 Əhməd Cavadın kəlməsi, → (sol si)
Üzeyirin həzin bəstəsi,
Dillərdə əzbər olan,
Qəlbə yatan xoş himni,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Bu gözəl Vətən bizimdir!

II სტროფი

1 Gül açan bahar çağları, → (sol sol)
Göy meşəli axan çayları,
Buz bulaqlı, yaşıl çəmənli
Bu gözəl Vətən bizimdir!

მისამღერი.

T 1 „ლამაზი სამშობლოს“ სიმღერის მელოდიაში არსებული ინტერვალები (ტექსტის მონიშნულ ადგილებში) მეტალოფონზე დაუკარით.

რა ისწავლეთ ინტერვალის შესახებ?

„ყვითელი ბულბული“
აზერბაიჯანული ხალხური
სიმღერა

დირიჟორობის სქემა

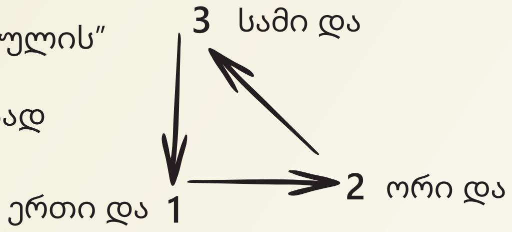

T 2 „ყვითელი ბულბულის“ სიმღერას მისი ზომის შესაბამისად უდირიჟორეთ.

14 "ხალხი გმირებით იცნობა"

აზერბაიჯანი გმირების ქვეყანაა, გმირების სამშობლო. ჩვენი ხალხი დროდადრო სამშობლოსთვის სიცოცხლეს სწირავდა, მშობლიური მამულის თვალის ჩინივით დამცველ საკუთარ გულად ვაჟებსა და ასულებს სიმღერებს უძღვნიდა და ამ სიმღერებს სახალხო თავყრილობებზე ასრულებდნენ. გმირული სიმღერების წარმოშობის ისტორია ძალიან ძველია. ასეთი სიმღერები დღესაც იქმნება.

"სამშობლოს შვილი"
აშუღური სიმღერა

I სტროფი
Vətən oğlu öz canını,
El uğrunda qurban elər.
Aşıq coşar məclislərdə,
Bu şöhrəti dastan elər.
Ay aman, ay aman,
Ay aman, ay aman,
Dastan elər, dastan elər.

II სტროფი
Çala bilməz sar tərlanı,
Bu elləri yaxşı tanı.
Kəc baxana gen dünyanı
Bizim ordu zindan elər.
Ay aman, ay aman,
Ay aman, ay aman,
Zindan elər, zindan elər.

III სტროფი
Çox güvənmə gəl özünə,
Mil salaram cüt gözünə.
Bir damcı qan əvəzinə
Qoç Koroğlu min qan elər.
Ay aman, ay aman,
Ay aman, ay aman,
Min qan elər, min qan elər.

T 1 "სამშობლოს შვილის" სიმღერიდან გმირობასთან დაკავშირებული სიტყვები აირჩიეთ და მოცემულ სქემაში ჩაწერეთ.

რომელ შესწავლილ სიმღერებს მიაკუთვნებდით საგმირო სიმღერებს?

T 2 "სამშობლოს შვილის' სიმღერის საფუძველზე "ხალხი გმირებით იცნობა"დასახელების პრეზენტაცია მოამზადეთ.

ყველა ხალხს აქვს საკუთარი ეროვნული მუსიკალური ინსტრუმენტები. შესრულების ტიპის მიხედვით ისინი იყოფა საკრავ, ჩასაბერ და სიმებიან ინსტრუმენტებად.

15 დასარტყმელი ინსტრუმენტები

როგორც სხვადასხვა ადამიანს განსხვავებული ხმა აქვს, ისე მუსიკალური ინსტრუმენტების ხმებიც განსხვავდება ერთმანეთისგან. ხმის ამ თვისებას ტემბრი ეწოდება. ტემბრი მუსიკალური გამომსახველობის საშუალებაა. საკრავი მუსიკალური ინსტრუმენტების ტემბრი დამოკიდებულია ინსტრუმენტის დამზადების მასალაზე, ფორმაზე, მასზე დარტყმის მეთოდზე.

"დაუკარი დასარტყამო დოლო!"
მუსიკა ოქთაი ზულფუგაროვის,
სიტყვები თეიმურ ელჩინისაა.

I სტროფი
Biz yürüşə çıxmışıq,
Çal, baraban, baraban!
Yol genişdir, yol işıq,
Çal, baraban, baraban!

მისამღერი:
Çal, baraban,
Çal, baraban,
Çal, baraban,
Baraban, baraban!
Bara-bara-bam,
Bara-bara-bam,
Çal, baraban,
Baraban, baraban!

II სტროფი
Yavaş-yavaş vurulma,
Çal, baraban, baraban!
İşimiz var, yorulma,
Çal, baraban, baraban!

მისამღერი.

III სტროფი
Dostlarımız çox olsun,
Çal, baraban, baraban!
Hamı bizə qoşulsun,
Çal, baraban, baraban!

მისამღერი.

დირიჟორობის სქემა

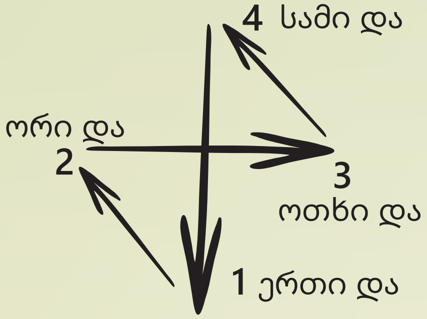

T 1 "Çal, baraban!" mahnısını oxuyaraq ölçüsünə uyğun dirijorluq edin.

„მუსიკალური სახის“ თამაშის წესები:

4 ჯგუფად გაიყავით. თითოეული ჯგუფის ერთი წევრი მონაცვლეობით მიუახლოვდეს მაგიდას, აიღოს ერთი სახის საკრავი ინსტრუმენტი (დოლი, ჟღარუნა, დაირა, ზარი) და სხვადასხვა სახის გამოსახულების მქონე ბარათები (დათვი, კურდღელი, თაგვი, თხა, კატა, ძროხა). თქვენი ჯგუფის მუსიკალური ინსტრუმენტის ტემბრის შესაბამისი გამოსახულებებიდან ერთი სახე აირჩიეთ. მუსიკის ჟღერადობისას საკრავ მუსიკალურ ინსტრუმენტებზე დაკვრით თქვენ მიერ არჩეული სახე გამოხატეთ.

T 2 საკრავი ინსტრუმენტის ტემბრის მიხედვით შექმენით მუსიკალური სახე.

-**„ჰასანი“** აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა

ცეკვის ელემენტების სქემა

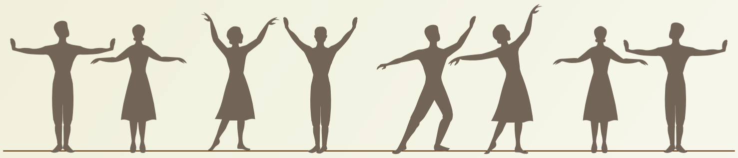

T 3 დაასრულეთ წინადადება.

„ჰასანის“ცეკვის თანხლების მიხედვით ჩემს წარმოდგენაში ... სახე ჩნდება.

16 ჩასაბერი ინსტრუმენტები

პირველი გაჩენილი მუსიკალური ინსტრუმენტების ერთ-ერთი სახეობაა ჩასაბერი საკრავები. ამ საკრავებზე დასაკრავად ისინი გამოიყენებენ ამოსუნთქვის მეთოდს. არსებობს ისეთი ჩასაბერი საკრავები, რომლებიც ერთ ან რამდენიმე რეგისტრში ჟღერს. რეგისტრი მუსიკალური გამოხატვის საშუალებაა. ხმის სიმაღლის მიხედვით (ბასი, ტენორი, დისკანტი) მუსიკალური ხმები სამ რეგისტრში თავსდება: ქვედა, შუა და ზედა.

"სამი რეგისტრის" სქემა

ქვედა რეგისტრი | შუა რეგისტრი | ზედა რეგისტრი

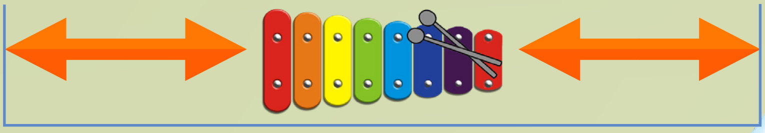

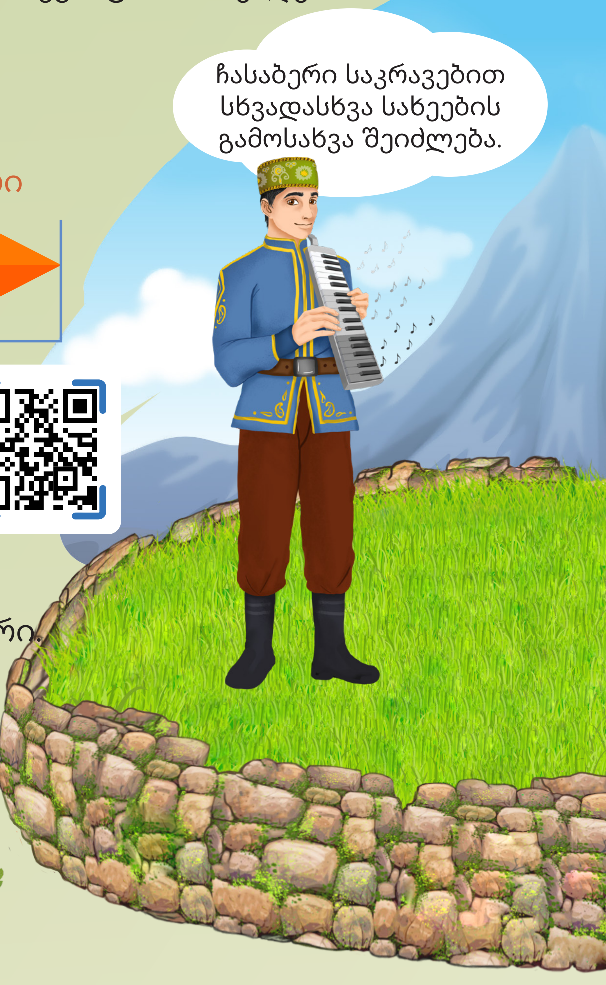

"ჩობან-ბაიათი" (ნაწყვეტი)
აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკა

1 განსაზღვრეთ ბულბულისა და მუსიკალური საკრავის-სალამურის ხმის სიმაღლის შესაბამისი რეგისტრი.

“ბულბულის სიმღერა”
მუსიკა ჯაჰანგირ ჯაჰანჰიროვის, სიტყვები აბდულა შაიგისაა.

„ბულბულის სიმღერის“ შესრულებისას რიტმის შესაბამისად აჩვენეთ მოძრაობებით, თითქოს სალამურზე უკრავთ.

I სტროფი
Quşlar şahı, şux bülbüləm,
Saz çalmaqdır peşəm mənim.
Çiçəklərin qucağıdır
İlk baharda ilk Vətənim.

II სტროფი
Quşlar mənim məclisimə
Dimdiyində bağ gətirir.
Bahar mənə ətir saçan
Çiçəklərdən tac gətirir.

III სტროფი
Mən səadət carçısıyam,
Könül açan xoş səsim var.
Vətən deyə ötəcəyəm,
Nə qədər ki nəfəsim var.

“მარტოხელა მწყემსი”
პიესა (ნაწყვეტი)
მუსიკა ჯეიმს ლასტისაა.

ახალი რა ისწავლეთ მუსიკალური ინსტრუმენტების შესახებ?

მოცემული სიტყვების გამოყენებით დაასრულეთ წინადადება.

დასარტყამი დოლი, მეტალოფონი, ზარი, სალამური, ჭღარუნა

“მარტოხელა მწყემსის’ პიესის ხასიათის შესაბამისი ფლეიტა ... მუსიკალური ინსტრუმენტით შეიძლება შეიცვალოს.

17 სიმებიანი ინსტრუმენტები

მუსიკალურ ინსტრუმენტებს შორის არის სიმებიანი ინსტრუმენტებიც. სიმებიანი საკრავების ტემბრი იმაზეა დამოკიდებული, თუ რომელ რეგისტრში ჟღერს ისინი. საკრავებზე დაკვრის ორი ხერხის არსებობს: ქამანითა და მედიატორით.

დასარტყამი, ჩასაბერი და სხვა მუსიკალური საკრავებისთვის არსებობს ერთი და იმავე თემატიკის მუსიკალური ნაწარმოებები.

აზერბაიჯანული ევროპული

ხელით დასაკრავი სიმებიანი საკრავები

ქამანჩა

ვიოლინო

კონტრაბასი

მედიატორით დასაკრავი სიმებიანი საკრავები

თარი

გიტარა

"მთვარის სინათლეზე"
სიმღერის მელოდია (თარზე, ქამანჩაზე და ვიოლინოზე შესრულებით)
მუსიკა გამბარ ჰუსეინლის, სიტყვები ზეინალ ხალილისაა.

T 1 "მთვარის სინათლეზე" სიმღერის მელოდიის მოსმენისას განსაზღვრეთ მისი შემსრულებელი მუსიკალური ინსტრუმენტები.

შაჰინ მუსაოღლუმ სიმღერა „ბატონო ლეიტენანტო"წლების წინ დაწერა. 2020 წელს დაწყებული სამშობლოს ომში ჩვენი გამარჯვებით შთაგონებულმა ავტორმა სიმღერაში ზოგიერთი ცვლილება შეიტანა.

„ბატონო ლეიტენანტო" მუსიკა და სიტყვები შაჰინ მუსაოღლუსია.

I სტროფი

Barıt qoxulu o yollar, o yollar
Səni bəs nə vaxt qaytarar, qaytarar?
Səndən təsəlli bir zabit mundiri,
Bir cüt ulduzlu, aylı paqonlar.

მისამღერი:

Hay ver mənə, cənab leytenant,
Hay ver mənə, leytenant.
Xoş müjdəli bir savaşdan
Pay ver mənə, leytenant.

II სტროფი

Qisas, son qisas yetməyib, yetməyib,
Savaş, son savaş bitməyib, bitməyib.
Səngər yanındakı çatdığım ocağın
Odu, hənirtisi hələ keçməyib.

მისამღერი.

III სტროფი

O gün bu gündür, qəm yemə, qəm yemə.
Gözlə, dönürəm mən sənə, mən sənə.
Doğan al günəşin zəfər müjdəsin
Vuran ürəyimlə yetirrəm sənə!

მისამღერი.

T 2 „ბატონო ლეიტენანტო" სიმღერის შესრულებისას რიტმის შესაბამისად აჩვენეთ მოძრაობებით, თითქოს გიტარაზე უკრავთ.

კონტრაბასის მუსიკალურ ინსტრუმენტზე შესრულებული მელოდია

T 3 ილუსტრაციებიდან აირჩიეთ და აჩვენეთ კონტრაბასის მუსიკალური ინსტრუმენტის გახმოვანების შესაბამისი სახე.

18 სიმებიან-ჩამოსაკრავი ინსტრუმენტები

კანუნი და ჩანგი ძველი აზერბაიჯანული ეროვნული მუსიკალური ინსტრუმენტებია. ამ საკრავებზე სიმებთან შეხებით (სიმების დაწევით) უკრავენ. კანუნზე მედიატორით უკრავენ, ხოლო ჩანგზე სიმების გაწევით. ევროპულ მუსიკალურ ინსტრუმენტთა შორის არფაც სიმებიან-დაწევიანი საკრავია. ეს საკრავი ზომით დიდია, მას მხარზე იყრდნობენ და სიმების წევით უკრავენ.

აზერბაიჯანული მუსიკალური ინსტრუმენტი	ევროპული მუსიკალური ინსტრუმენტი

არფასა და ჩანგის მუსიკალურ ინსტრუმენტებზე შესრულებული მელოდიები

1 შეავსეთ ცხრილი.

სიტყვიერად აღწერეთ არფას მუსიკალური ინსტრუმენტი.	⭐
შეადარეთ არფას და ჩანგის მუსიკალური ინსტრუმენტები.	⭐
არფის გასხმოვანება დააკავშირეთ რაიმე ბუნების მოვლენასთან.	⭐

კანუნის მუსიკალურ ინსტრუმენტზე შესრულებული მელოდია

2 კანუნზე შესრულებული მელოდიის შესაბამისი აირჩიეთ ლექსში აღწერილი ბუნების მოვლენებიდან ერთ-ერთი.

“დედიკო”

მუსიკა რაფიკ რუსთამოვის,
სიტყვები რაფიკ ზაქასია.

I სტროფი
Gün çıxdı, güldü göylər,
Nur yayıldı aləmə.
Çünki biz şənlənirdik,
Dilimizdə bu nəğmə.

მისამღერი:
Deyirdik hamımız,
Anacan!
Sevimli mahnımız,
Anacan!

II სტროფი
Quş uçdu yuvasından,
Səsi düşdü aləmə.
Çünki biz şənlənirdik,
Dilimizdə bu nəğmə.

მისამღერი.

III სტროფი
Sel axdı, çaylar daşdı,
Bahar güldü aləmə.
Çünki biz şənlənirdik,
Dilimizdə bu nəğmə.

მისამღერი.

T 3 “დედიკო” სიმღერის შესრულებისას რიტმის შესაბამისად ტაში დაუკრათ.

Yenə də yamyaşıl geyinir dağlar,
Göz kimi durulur qaynar bulaqlar.
Əriyir güneylər döşündəki qar,
Yağış da isladır o göy çəməni,
Təbiət ilhama çağırır məni!

(ნაწყვეტი სამედ ვურღუნის ლექსიდან “ბუნება შთაგონებისკენ მიხმობს!”)

19 მუსიკალური ანსამბლი

ერთად გამომსვლელ მუსიკოსთა ჯგუფს, რომელიც კოლექტივს ქმნის, ანსამბლი ეწოდება. ანსამბლების სახეობები შემსრულებლების საქმიანობაზეა დამოკიდებული: მომღერლები, ინსტრუმენტალისტები და მოცეკვავეები. ანსამბლები შემსრულებელთა რაოდენობითაც განსხვავდება.

ანსამბლი – ერთად, ერთობლივად შესრულება

„დღესასწაულის საღამოებზე"
მუსიკა რამიზ მირიშლის, სიტყვები ფიქრეთ კოჯასია.

I სტროფი
Yollar əlvan boyanar,
Evlərdə arzu yanar,
Gözlərə sevinc qonar
Bayram axşamlarında.

მისამღერი:
Nəğmə olur dalğalar,
Qış dönüb olar bahar, hey,
Göydən məhəbbət yağar
Bayram axşamlarında.

II სტროფი
Görməzsən yalqızları,
Al geyər el qızları,
Lalə kimi qızarar
Bayram axşamlarında.

მისამღერი.

T 1 „დღესასწაულის საღამოებზე" სიმღერა შეასრულეთ ანსამბლის სახით.

III სტროფი
Hər tərəf işıq olur,
Başqa yaraşıq olur,
Göy yerə aşiq olur
Bayram axşamlarında.

მისამღერი.

“დღესასწაულის საღამოებზე”

“მუსიკალური ფინჯანი” თამაშის წესები:

დაიყავით ჯგუფებად. თითოეული ჯგუფიდან ერთი წევრი მიუახლოვდეს მაგიდას რიგის მიხედვით. ასწიოს ერთ-ერთი ფინჯანი და აიღოს ქვეშ დამალული ბარათი. ეს ბარათი წარუდგინოს თავის ჯგუფს. მუსიკის გაჟღერებამდე, ანსამბლის სახით, მისი რიტმის შესაბამისად, ბარათზე მითითებული მუსიკალური ინსტრუმენტის დაკვრის სტილი აღწერეთ მოძრაობებით.

T 2 .-სიმღერის ‘დღესასწაულის საღამოებზე” რიტმის შესაბამისად მუსიკალურ ინსტრუმენტზე დაკვრა აღწერეთ მოძრაობებით.

T 3 სიმღერის “დღესასწაულის საღამოებზე” ჰანგების ფონზე იცეკვეთ იალლის რიტმით.

ცეკვის ელემენტების სქემა

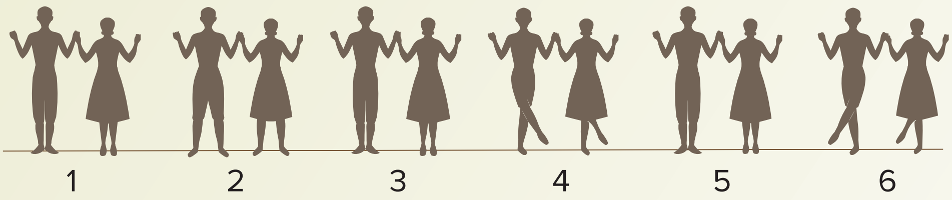

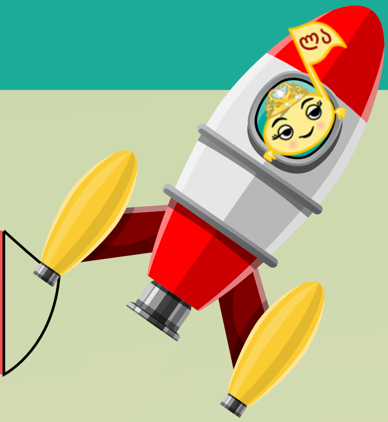

ფილმში მომხდარ მოვლენებს, რომელსაც მუსიკა ახლავს, ის უფრო შთამბეჭდავს ხდის.

20 ფილმი “რთული გზები”

ფილმის შინაარსის, მასში არსებული პერსონაჟებისა და მომხდარი მოვლენების მაყურებელთან უფრო ნათლად მისაწოდებლად ფართოდ გამოიყენება მუსიკა .
აზერბაიჯანულ კინოფილმებს კომპოზიტორებმა ბევრი ლამაზი სიმღერა დაუწერეს.
ამ კომპოზიტორებიდან ერთ-ერთი თოფიგ გულიევია. მან მრავალი კინოფილმისთვის დასამახსოვრებელი მრავალფეროვანი მუსიკა დაწერა.

“რთული გზების” ფილმის მოკლე შინაარსი:

ციკლოპები,იპარავენ სამ ჯადოსნურ ვაშლს, რომლებიც ქვეყანას ბოროტი ძალებისაგან იცავდნენ. ამ ვაშლების მოსაძებნად მეფე თავის ვაჟებს შორეულ მოგზაურობაში აგზავნის. ძმების გზა გრძელი, სახიფათო და რთული აღმოჩნდება. ბოლოს ისინი ყველა სირთულეს თავსართმევენ, ძლიერი და კეთილგანწყობილნი ხდებიან.

“რთული გზები” ფილმიდან სიმღერა “გზები” მუსიკა თოფიგ გულიევის, სიტყვები რამიზ როვშანისაა.

T 1 ცხრილის გამოყენებით გამოთქვით მოსაზრებები სახეების ხასიათის შესახებ.

პერსონაჟები: მალიქმამედი და მისი ძმები

მელოდია	რიტმი	ტემპი	წყობა	დინამიკური ჩრდილები	რეგისტრი
მშვენიერი	ჰარმონიული	საშუალო	მინორი	ფორტე	საშუალო

“მენავთობეთა სიმღერა”
მუსიკა თოფიგ გულიევის,
სიტყვები სულეიმან
რუსტამისაა.

I სტროფი
Canım Bakı, qanım Bakı, ana Vətən!
Yaranmısan xalqımızın qüdrətindən.
Qara qanın qaranlığa işıq saçır,
Ağ günlərə, gələcəyə yollar açır.

მისამღერი:
Sənsən həyatım, qolum, qanadım,
Şöhrətim, adım, Azərbaycan!
Qəlbimdə qaynar qızıldan çaylar,
Şöhrətim, adım, Azərbaycan!

II სტროფი
Sən gözümün işığısan, mavi Xəzər,
Günəşlə bir oyanırsan səhər-səhər.
Gözəl Bakı, göz bəbəyim, paytaxtımsan,
Öz şəhərim, öz zəfərim, öz baxtımsan.

მისამღერი.

T 2 ცხრილის გამოყენებით გამოთქვით თქვენი აზრი პერსონაჟების ხასიათის შესახებ.

პერსონაჟები: მენავთობეები

მელოდია	რიტმი	ტემპი	ლადი	დინამიკური ჩრდილები	რეგისტრი
მშვენიერი	მარში	საშუალო	მინორი	ფორტე	საშუალო

რა განსხვავებაა გაკვეთილზე გაჟღერებულ მუსიკალურ ნიმუშებში არსებულ პერსონაჟებს შორის?

T 3 ბარათებზე მოცემული სიტყვების გამოყენებით შეადგინეთ წინადადებები თოფიგ გულიევის შესახებ.

- მუსიკა | ფილმის | თოფიგ გულიევისაა. | “რთული გზები”
- მარში | “მენავთობეების სიმღერა” | რიტმშია. | თოფიგ გულიევის
- ენებზე | “მენავთობეების სიმღერა” | თოფიგ გულიევის | საზეპიროა.
- დაწერა | კინოფილმების | მუსიკა | თოფიგ გულიევმა | თვის

21 ფილმი “გარიბი ჯინების ქვეყანაში“

აზერბაიჯანის გამოჩენილი კომპოზიტორებიდან ერთ-ერთი არიფ მალიკოვია. მან სხვადასხვა ჟანრში მუსიკალური ნაწარმოებები შექმნა. არიფ მალიკოვმა კინოფილმებისთვისაც დაწერა მუსიკა. ამ ფილმებიდან ერთ-ერთია“გარიბი ჯინების ქვეყანაში”. ფილმისთვის დაწერილი მუსიკა ასახავს სხვადასხვა სახეს.

ფილმის **“გარიბი ჯინების ქვეყანაში”** მოკლე შინაარსი:
ახალგაზრდა, სახელად გარიბი,ოცნებობდა სიმდიდრეზე. ამის შესახებ შეიტყო ჯინების მეფემ, რომელიც დაპირდა გამდიდრებას და მზაკვრობით წაიყვანა თავის სასახლეში. სიმდიდრის სანაცვლოდ გარიბს უნდა მიატოვებინა თავისი სახლი და ახლობლები, ჯინებისათვის უნდა ესწავლებინა მარცვლეულის დათესვა და პურის გამოცხობა. თუმცა მალე გარიბი მიხვდება, რომ ქვეყანაზე სამშობლოზე ძვირფასი არაფერია. ჯინების ყველა დაბრკოლების მიუხედავად, გარიბი მალე უბრუნდება თავის ქვეყანასა და ახლობლებს.

ფილმიდან **“გარიბი ჯინების ქვეყანაში”** სიმღერა “მოვიდა გაზაფხული”
მუსიკა არიფ მალიკოვის, სიტყვები ჰიკმეთ ზიასია.

ფილმიდან “გარიბი ჯინების ქვეყანაში” სიმღერის “მოვიდა გაზაფხული” რიტმული თანხლების შესახებ აღნიშნეთ თქვენი მოსაზრებები.

ალნიშვნების ფურცელი

"გერიბი ჯინების ქვეყანაში" ფილმიდან
"დაითესე, გაიზარდე ხორბალო" სიმღერა
მუსიკა არიფ მალიკოვის,
სიტყვები ჰიქმეთ ზიასია.

I სტროფი
Səpil, toxumum, səpil!
Hər dənin sünbül olsun.
Baharlı, qışlı bu il
Bərəkətli il olsun.

II სტროფი
Qızıl zəmiyə dönsün
Əlimizin əməyi.
Süfrəmizi bəzəsin
Sarı buğda çörəyi.

1-ელი სტრიქონი

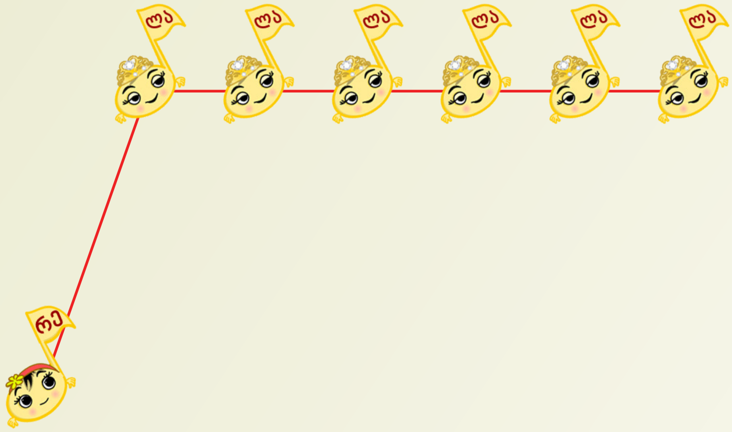

2-სტრიქონი

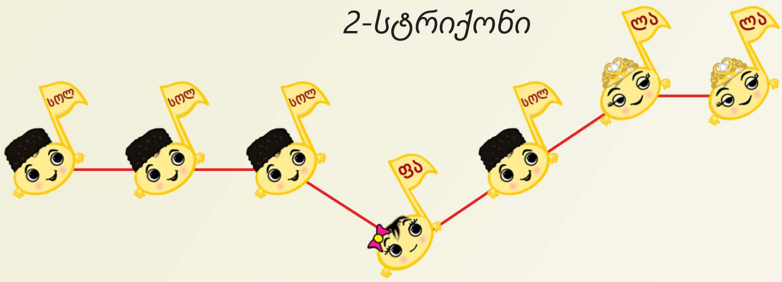

სქემის მიხედვით "დაითესე, გაიზარდე ხორბალო" სიმღერის 1-ელი და მე-2 ხაზების მელოდია იმღერეთ მეტალოფონზე.

"გერიბი ჯინების ქვეყანაში" ფილმში გაჟღერებული მუსიკის რიტმულ თანხლებას რომელ მუსიკალურ ინსტრუმენტებს დაამატებდით?

22 “ჯადოსნური ხალათი” ფილმი

“ჯადოსნური ხალათი” ფილმის მოკლე შინაარსი:

ბავშვებთან დღესასწაულზე ჩამოსულ სტუმრებს შორის ილუზიონისტიც იყო. მან ბავშვებს ჯადოსნური ხალათი აჩუქა. ჯადოსნური ხალათის დახმარებით ბავშვები წარსულსა და მომავალში იმოგზაურებენ. ამ მოგზაურობის შედეგად ისინი გაეცნობიან წარსულში მომხდარ მოვლენებს და მომავალში არსებულ სიახლეებს, ელექტრონულ მოწყობილობებს.

“ბიპ-ბიპის სიმღერა”
მუსიკა ფიქრეთ ამიროვის,
სიტყვები თეიმურ ელჩინისაა.

- *ტაშის დაკვრა*

I სტროფი

Uçdu göylərə bizim peykimiz,
Söylədi yerə: yol gedirik biz.
Bip-bip, bip-bip,
Göylər min rəngdir.
Burda ulduzlar,
Gör nə qəşəngdir!

II სტროფი

Günəşdən, Aydan salam var sizə,
Nəğmə deyirəm, uşaqlar, sizə.
Bip-bip, bip-bip,
Dərindir göylər.
Burda hər ulduz,
Min nağıl söylər.

III სტროფი

Uçuram Marsa, dalımca baxın,
Ulduzlar mənə yaxındır, yaxın.
Bip-bip, bip-bip,
Gözləyin bir az,
Görüşərik biz,
Darıxmaq olmaz.

T 1 „ბიპ-ბიპის სიმღერის" შესრულებისას მონიშნულ მარცვლებზე რიტმის შესაბამისად ტაში დაუკარით.

“ჯადოსნური ხალათის” ფილმიდან ნაწყვეტი მუსიკა არიფ მალიკოვისაა.

T 2 შეადარეთ კოსმოსური ხომალდის სახის გამომსახველი მუსიკალური ნიმუშები.

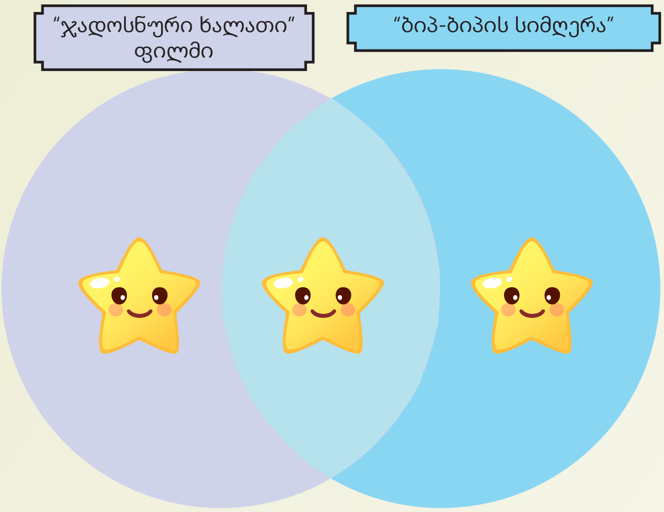

“რიტმის მიხედვით მოძებნე”თამაშის წესები:

გაიყავით ჯგუფებად. თითოეული ჯგუფის ერთი წევრი მორიგეობით მიუახლოვდეს მაგიდას და აიღოს სიმღერების სახელებით დაწერილი ბარათები (“გზები”, “ბიპ-ბიპის სიმღერა”, “გაზაფხული მოვიდა”, “დაითესე, გაიზარდე ხორბალო!’’). ამ სიმღერების რიტმი როცა მორიგეობით ისმის, სიმღერა განსაზღვრეთ. შემდეგ სიმღერის სახელდაწერილი შესაბამისი ბარათი აწიეთ.

T 3 Mahnını ritminə görə müəyyən edin.

23 ფილმი “ციხესიმაგრის საიდუმლო”

ყოველ ერს, ყოველ მიწას აქვს საკუთარი სახელი, საკუთარი მისამართი,
მტრებს თავს არ უხრის არასოდეს აზერბაიჯანელი გმირი.

(ნაწყვეტი ნარიმან ჰასანზადეს ლექსიდან “აზერბაიჯანი”)

‘ციხესიმაგრის საიდუმლოს’
ფილმის მოკლე შინაარსი:

იყო მკაცრი მმართველი სახელად სიმნარი. მან, ჯადოქარ ვეზირთან ერთად, ხალხს მიწა და წყალი წაართვა. მეცნიერების საიდუმლოების ღრმა მცოდნე ელდოსტუ, მისი მოწაფეები ელშენი და მეთანეთი ერთიანდებიან და შავ ძალებს ამარცხებენ. ხალხი ბოროტ ხანსა და მის ჯადოქარ ვეზირთან ბრძოლაში იმარჯვებს, ათასობით ადამიანს სიხარულსა და ბედნიერებას აჩუქებს.

ნაწყვეტი ფილმიდან **“ციხესიმაგრის საიდუმლო”** მუსიკა რაუფ ჰაჯიევისაა.

T 1 ფილმის ბრძოლის სცენის მუსიკის შესაბამისი ბარათზე მოცემული მუსიკის შესრულების საშუალების სახე აირჩიეთ.

მელოდია
აღმავალი, დაღმავალი

რიტმი
ჰარმონიული, მოცეკვავე, მარში

ტემპი
ნელი, საშუალო, სწრაფი

წყობა
მაჟორი, მინორი

დინამიკური შეფერილობები
ფორტე, პიანო

ტემბრი (მუსიკალური ინსტრუმენტების მიხედვით)
დასარტყამი, ჩასაბერი, სიმებიანი

„ჯარისკაცი ძმები"
მუსიკა ნაილე მირმამედლის,
სიტყვები ზამინა
ხინალნისაა.

2 „ჯარისკაცი ძმები" სიმღერა მისი რიტმის შესაბამისად, ნაბიჯების გადადგმით, გამომსახველობით იმღერეთ.

I სტროფი

Mətin addımların döyüntüsündən
Lərzəyə düşübdür düşmən ordusu.
Əsgər qardaşların uca boyundan
Qorxuya düşübdür düşmən ordusu.

მისამღერი:

Geriyə yol yoxdur, yalnız irəli!
Açılan sabahlar gözləyir sizi.
Sevib sevindirin siz qəlbimizi,
Yaşayın, var olun, əsgər qardaşlar!
Analar fəxr edir, bacılar sevir,
Sizin qədrinizi bütün el bilir.
Sevincdən xalqım da göz yaşın silir,
Sevinin, şad olun, əsgər qardaşlar!
Yaşayın, var olun, əsgər qardaşlar!

II სტროფი

Ürək döyüntüsü, qəlb çırpıntısı,
Qaranlıq gecənin tez açılması,
Nurlu sabahların işıq saçması,
Sizin əlinizdə, əsgər qardaşlar.

მისამღერი.

3 გაკვეთილზე შესრულებული მუსიკალური ნიმუშების ხასიათის შესახებ მოამზადეთ პრეზენტაცია.

კონცერტის დარბაზში გაჟღერებული მელოდიები მსმენელებში მრავალფეროვან შთაბეჭდილებებს ქმნის.

24 საყვარელი სამშობლო

კონცერტის დარბაზში შესვლისას ადამიანი თითქოს ჯადოსნურ სამყაროში აღმოჩნდება. კონცერტზე მრავალფეროვანი მუსიკალური ნაწარმოებები ჟღერს. მათ კონცერტის ნომრები ეწოდება. კონცერტის ნომრების თანმიმდევრულად გაჟღერებისას მსმენელში განსაკუთრებული განწყობა იქმნება და ადამიანი გარკვეული ხნის განმავლობაში მისი გავლენის ქვეშ რჩება.

"მაისი"
მუსიკა რაშიდ შაფაქის, სიტყვები რუფეთ აჰმედზადესია.

I სტროფი
Aşdı-daşdı çay,
Açdı gül-çiçək.
Gəldi gözəl may,
Sevindi ürək.
Günlər şən keçir,
Coşur arzular.
Gətirdin bizə
Solmayan bahar.

II სტროფი
Dağlar donunu
Atlasdan geyir.
Hər tərəf, hər yan
Sənə "Gəl", – deyir.
Gülür baxışlar
Yaz günəşindən.
Güldü, sevindi
Anamız Vətən!

T 1 მოცემული სქემის მიხედვით იმღერეთ "მაისი" სიმღერის მელოდიის ინტერვალები ნოტების სახელებით იმღერეთ და დაუკარით მეტალოფონზე.

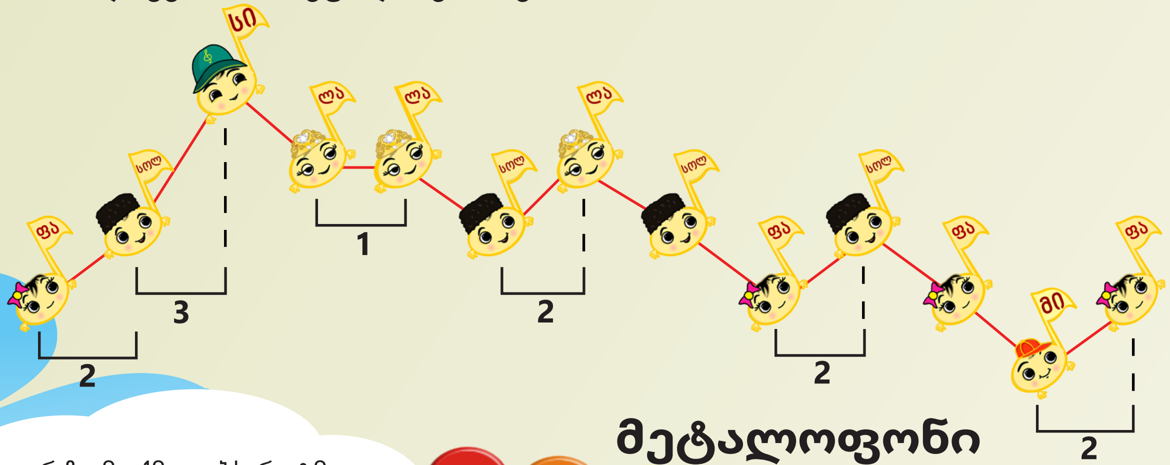

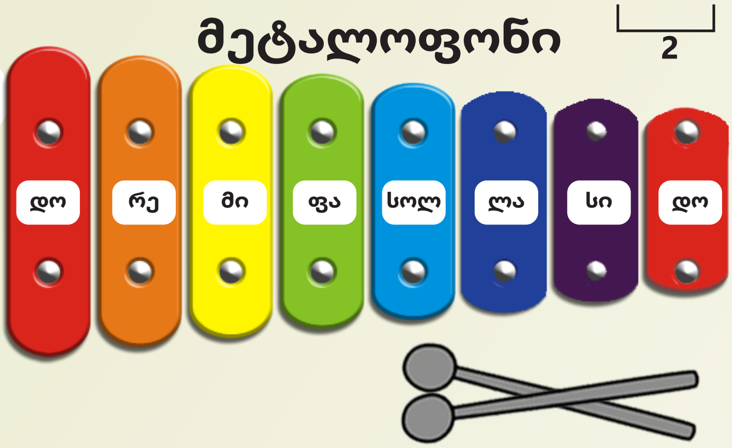

"ხაზარი"
აზერბაიჯანული
ხალხური ცეკვა

რომელი ტიპის რიტმული თანხლება უფრო მოგწონთ?

T 2 შესრულეთ "ხაზარი" ცეკვა მისი რიტმის შესაბამისად.

ცეკვის ელემენტების სქემა

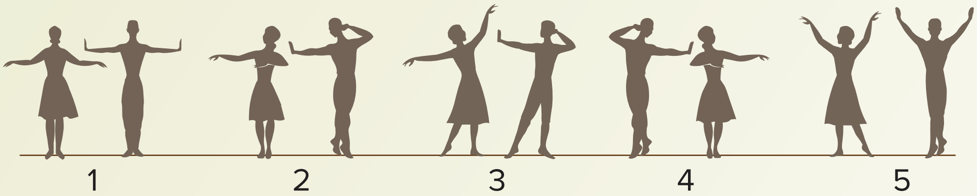

25 აფიშა

კონცერტისთვის მომზადებული აფიშა (განცხადება) მისი ჩატარებიდან 2-3 დღით ადრე სპეციალურ დაფებზე თავსდება. აფიშაზე მოცემულია კონცერტის სათაური, გამომსვლელი შემსრულებლების სახელები და კონცერტის რეპერტუარის (შესასრულებელი ნაწარმოებები) შესახებ ინფორმაციები. კონცერტის აფიშას უფრო მიმზიდველს ხდის გამოყენებული სლოგანი, სურათები და ნახატების ფერადოვნება.

რეპერტუარი – სია, ნაწარმოებების ერთობლიობა

რეპერტუარი კონცერტისთვის სახელწოდებით "შენ გამარჯვება გშვენის, აზერბაიჯანო!"

1. ⭐ ⭐ ⭐
2. ⭐ ⭐ ⭐
3. ⭐ ⭐ ⭐
4. ⭐ ⭐ ⭐
5. ⭐ ⭐ ⭐
6. ⭐ ⭐ ⭐

T1 კონცერტის "შენ გამარჯვება გშვენის, აზერბაიჯანო!" აფიშისთვის აირჩიეთ წლის განმავლობაში ჩატარებულებიდან 3 სიმღერა და 3 ცეკვა.

"მაისი"
მუსიკა რაშიდ შაფაღის, სიტყვები რუფათ აჰმედზადესია.

T 2 მოცემული სქემის გამოყენებით შეასრულეთ სიმღერა "მაისი" ორ ხმაში.

მაგალითად:

1-ელი ხმა Aşdı-daşdı çay,
მე-2 ხმა la la
1-ელი ხმა Açdı gül-çiçək.
მე-2 ხმა la la
1-ელი ხმა Gəldi gözəl may,
მე-2 ხმა la la
1-ელი ხმა Sevindi ürək.
მე-2 ხმა la la

კიდევ რას გამოიყენებდით კონცერტის აფიშის შესადგენად?

26 კონცერტისათვის მზადება

ყოველი ღონისძიება, კონცერტი მომზადებას მოითხოვს. კონცერტისთვის მზადებისას მუსიკოსები თავიანთ შესრულებაზე მუშაობენ. ისინი მუსიკალურ ნაწარმოებებს მრავალჯერ იმეორებენ: ვიღაც სიმღერას მღერის, ვიღაც მუსიკალურ ინსტრუმენტზე უკრავს, ვიღაც კი ცეკვავს. მუსიკოსები მოსამზადებელი სავარჯიშოების დროს (რეპეტიციებზე) ასევე იყენებენ კონცერტის ნომრებისთვის განკუთვნილ ატრიბუტებს.

“რეპეტიცია” თამაშის წესები:

გაიყავით 6 ჯგუფად. თითოეული ჯგუფის ერთი წევრი მორიგეობით მიუახლოვდეს მაგიდას და აიღოს შეფასების ცხრილი და პლაკატზე მითითებული მუსიკალური ნიმუშების სახელებდაწერილი ერთ-ერთი ბარათი და წარუდგინოს მის თავის ჯგუფს. მორიგეობით, ჯგუფის სახით, შეასრულეთ ბარათზე მითითებული მუსიკალური ნიმუში.

სხვა ჯგუფების გამოსვლები კი ცხრილის მიხედვით შეაფასეთ.

T 1 მოცემული ცხრილის საფუძველზე შეაფასეთ ჯგუფების შესრულება.

კონცერტის ნომრის სახელი	ხასიათის შესაბამისი შესრულება (“+“ ან “-“)	რიტმული თანხლება (“+“ ან “-“)
1. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆
2. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆
3. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆
4. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆
5. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆
6. ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆

აფიშა
Mahnı სიმღერა
Rəqs ცეკვა
როგორ შეიძლება დადგინდეს, რომ კონცერტისთვის მზად ხართ?
კონცერტისთვის მზად ყოფნის დასადგენად კიდევ რას მიაქცევდით ყურადღებას?

27 დღესასწაულის კონცერტი

T1 აფიშაზე მოცემული პირველი სიმღერის შესრულებისას დასარტყამ მუსიკალურ ინსტრუმენტებზე რიტმული თანხლება მოახდინეთ.

T2 აფიშაზე მოცემული პირველი ცეკვა შეასრულეთ მისი ხასიათის შესაბამისად.

T3 აფიშაზე მოცემული მეორე სიმღერის შესრულებისას მეტალოფონზე რიტმული თანხლება შეასრულეთ.

T4 აფიშაზე მოცემული მეორე ცეკვა შეასრულეთ მისი ხასიათის შესაბამისად.

T5 აფიშაზე მოცემული მესამე სიმღერის შესრულებისას ტაშის დაკვრით რიტმული თანხლება შეასრულეთ.

T6 აფიშაზე მოცემული მესამე ცეკვა შეასრულეთ მისი ხასიათის შესაბამისად.

კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება!!!
“შენ გამარჯვება გიხდება, აზერბაიჯანო!” სახელდებული დღესასწაულის კონცერტზე რა მოგეწონათ ყველაზე მეტად?

“მუსიკალური გზა” თამაშის წესები:

ღილაკები განათავსეთ ისრის (→) უჯრაზე და რიგის მიხედვით გააგორეთ კამათელი.კამათლის ზედა მხარეს არსებული წერტილების რაოდენობის მიხედვით გადაადგილეთ ღილაკი წინ.
თუ შეჩერდებით უჯრაზე, რომელზეც კითხვაა (?), შეასრულეთ დავალება.უჯრებიდან გამომავალი ისრები გაჩვენებთ რამდენი ნაბიჯით უნდა წახვიდეთ წინ ან დაბრუნდეთ უკან. ვინაც პირველი დაასრულებს გზას, ის საზისა და სალამურის თანხლებით კონცერტს დაესწრება.

გენიალური კომპოზიტორი, პიესა "ჯენგის"ავტორი
თქვით, რომელი ინსტრუმენტს აქვს ლითონის ენა,თუ დაარტყამ ენებს, ისინი მუსიკას დაუკრავენ?
იდირიჟორეთ სქემის მიხედვით.
რა აკლია ამ ინსტრუმენტს დაკვრისთვის?
ამ მუსიკალური ფორმის სახელი აღებულია სიტყვა "დაირადან".
სიმღერის სახელი, რომელიც მშვიდობის ფრინველს უმღერისს
რომელი კინოფილმიდან არის ეს სიმღერა?

მეტალოფონი